

Tijdschrift voor Neerlandistiek in Scandinavië en ommelanden

STUDIET AF NEDERLANDSK I KØBENHAVN – DE TIDLIGE ÅR

April 2011

STUDIET AF NEDERLANDSK I KØBENHAVN – DE TIDLIGE ÅR

Niels-Erik Larsen

Den kendte sprogforsker fra Utrecht, C. B. van Haeringen (1892-1983), påpegede i sin bog *Netherlandic Language Research* (1954) det faktum, at frisisk i højere grad end nederlandsk var i stand til at tiltrække sig opmærksomhed fra udenlandske sprogforskere uden for eget sprogområde.¹ Hvad angår Københavns Universitet er dette ikke helt forkert; fremtrædende professorer i tysk har ydet betydelige bidrag til den frisiske sprogforskning, jeg vil i denne sammenhæng kun nævne Herman Möller (1850-1923), Peter Jørgensen (1899-1970) og Arne Spenter (1926-1977). I de fleste tilfælde har disse forskere hovedsageligt beskæftiget sig med det i Slesvig-Holsten talte nordfrisisk sprog, i Spenters doktorafhandling beskrives imidlertid den frisiske dialekt på den nederlandske ø Schiermonnikoog.² Senere publicerede han desuden et antal artikler om vestfrisisk (det i Nederlandene talte frisisk).³

Den første danske sprogforsker der beskæftigede sig med studiet af frisisk var Rasmus Rask (1787-1832), der i 1825 udgav sin *Frisisk Sproglære*, et studie i oldfrisisk, der også blev oversat til nederlandsk (1832) og tysk (1834).⁴ Rask forfattede i disse

1 Sammenlign Van Haeringen 1960:4.

2 Möller 1938, Jørgensen 1945, 1946

3 Spenter 1968, se også Larsen 1979.

4 Se om *Frisisk Sproglære* Piebenga 1971.

år en række beskrivende værker om sproglære om forskellige sprog efter næsten samme metodik. Han beskæftigede sig her mere med grammatiske systemer end med lydkorrespondenser. Spørgsmålet er, om disse grammatikker der bærer mere præg af at være mere typologisk-klassificerende frem for historisk-sammenlignende beskrivelser, var tænkt som forstudier til en stort anlagt sammenlignende grammatik. Denne er imidlertid aldrig udkommet.

Det er mindre kendt at Rasmus Rask også arbejdede på en nederlandsk grammatik, der dog aldrig blev fuldført. Allerede i et brev af 19. marts 1811 erklærer han at han blandt andet har udarbejdet en nederlandsk grammatik, men manuskriptet er tilsyneladende ikke bevaret. Derimod er et antal optegnelser bevaret, der hovedsageligt er udarbejdet i årene 1822-1823, da Rask opholdt sig i Indien med det formål at – med udgangspunkt i et kongeligt stipendium – indsamle gamle håndskrifter og studere det oldindiske sprog. På grund af utilfredshed med dette land, og da det asiatiske samfund i almindelighed bød ham imod, kastede han sig ifølge sin dagbog over nederlandsk som en adspredelse. En nederlandsk grammatik fuldførte han dog aldrig. Efter sin hjemkomst blev han bibliotekar ved Københavns Universitetsbibliotek og beskæftigede sig med et utal af andre sprog, som han skrev grammatikker om, heriblandt den frisiske sproglære. Da han i sine sidste leveår endelig opnåede ansættelse ved universitetet, var det som lektor i orientalske sprog og litteraturer. De bevarede optegnelser kan ikke betragtes som et manuskript til en nederlandsk grammatik, da de hovedsageligt består af løse notater. Det må antages at Rask planlagde at udarbejde en grammatik i henhold til de retningslinjer, som han anvendte til andre grammatikker, men kun afsnittet om verber er delvist færdigbearbejdet. Den smule der kan siges om Rasks studier af nederlandsk og hans udkast til en nederlandsk grammatik er allerede behandlet af G.A. Piebenga, og jeg vil derfor ikke beskæftige mig yderligere med dette.⁵

På grund af de nederlandsk-danske relationer i begyndelsen af det tyvende århundrede var der ganske vist mennesker i Danmark, der beherskede nederlandsk, men der var ingen akademisk uddannelse i nederlandsk. Hvis man ønskede at lære nederlandsk, foregik dette på eget initiativ. For personer uden for den akademiske

5 Arkiv Rask; Piebenga 1973.

verden blev der udgivet diverse nederlandsk læsestof til selvstudium, blandt andet en kort grammatisk skitse af den nederlandske oversætter og socialrådgiver Margaretha Meyboom (1856-1927): *Vejledning ved Selvundervisning i Hollandsk* (1897),⁶ en summarisk grammatik med læsetekster af malerinde og oversætter Ingeborg Tvede⁷ (1870-1942) og Margaretha Meyboom, *Vejledning i Hollandsk* (1906) og endelig grammatikoversigten af Vilh. Ludvigsen (1880-1927), der hører til hans *Hollandske læsestykker* (1906).⁸ Ordbogen som Vilh. Ludvigsen arbejdede på i årevis blev aldrig udgivet. Først gik den danske udgiver fallit, og da det endelig i 1913 lykkedes at finde en nederlandsk udgiver, der var parat til at udgive ordbogen uden tilskud, nåede den ikke at blive udgivet på grund af udbruddet af 1. verdenskrig.⁹

Vilh. Ludvigsen havde studeret germanistik, men så ingen muligheder for at beskæftige sig med nederlandsk i sit studium; han måtte på egen hånd forsøge at skaffe sig den nødvendige viden. Hvordan dette foregik ses i forordet til hans '*Hollandske læsestykker*':

Det var tidlig på foråret 1903, at jeg for alvor kastede mig over studiet af hollandsk. Ganske på egen hånd og i al stilhed arbejdede jeg mig fremefter, men det gik kun småt til at begynde med; midlerne var små, bøgerne dyre, og jeg måtte hovedsagelig indskrænke mit studium til de få og forholdsvis

6 Om Margaretha Meyboom se Duyvendak 2002, Duyvendak & Grit 2004. Meyboom er også forfatter til *Handleiding bij het zelfonderricht van 't Deensch (Noorsch)*. Leiden 1896; samt *Deensche grammatica, herzien door E. Gruno*. Groningen 1938.

7 Om Ingeborg Tvede se Fabritius (1998).

8 Allerede i 1835 blev Nicolai Henrich Jæger, *Hollandsk Grammatik eller Vejledning til med Lethed, at lære sig selv det Hollandske Sprog, udgivet efter P. Weilands Nederduitsche spraakkunst med nödvendige Forögelsor og Hollandsk Læsebog*, (Arendal 1835). Jæger (1780-1846), danskfødt, var byfoged i Arendal (Norge) og havde derfor en juridisk uddannelse, og er også forfatter til den første oversættelsesordbog, *Nederlands-Deens-Noors, Hollandsk Lexicon for Norske og Danske*, hvori Professor Matthijs Siegenbeeks *Nye Retskrivnings-Ordbog* er lagt til Grund (2 bind), Christiania 1826-1831. Disse værker er ganske vist udgivet i Norge, men dette spillede ingen rolle for brugen af denne bog i Danmark. Norsk eksisterede på dette tidspunkt kun som talesprog - skriftsproget var dansk. Det er vanskeligt at vurdere i hvor stort omfang Jægers værker blev anvendt i Danmark.

9 Arkiv Hammerich Tilg. 592, lb. 1 (kps. 4). Brev fra Vilh. Ludvigsen til L.L. Hammerich, Dragør 7. februar 1926.

billige tyske lærebøger, der fandtes. Imidlertid blev det mig hurtigt klart, at skulde jeg drive det til noget virkeligt på dette område, der hidtil havde ligget så godt som upåagtet hen, måtte jeg se at komme af sted, og allerede sidst i Juli måned samme år lånte jeg penge, snørede min ransel, og i 4-5 uger gennemstrefede jeg Holland, til fods og med tram [...]. Efter min hjemkomst tog jeg så fat på ny; enhver øre, jeg havde tilovers og lidt til, gik til bøger; jeg læste og sled i det, og det varede da heller ikke ret længe, før jeg var så vidt, at jeg kunde tumle mig med samme lethed i hollandsk som i tysk og engelsk.

Det akademiske studium af nederlandsk er egentlig først begyndt, da germanisten Louis L. Hammerich (1892-1975) i 1917 blev indkaldt til militæret og efter eget udsagn byttede sin tobaksration med en våbenbroder for et eksemplar af romanen *Camera obscura* og derefter fik privattimer hos en nederlandsk forretningsmand.¹⁰ Dette udgør ikke hele sandheden, for i hans dengang allerede indleverede disputats om verseteknikken hos de tyske digtere Heinrich Heine og August von Platen havde han anvendt nederlandsk til at analysere Heines betoningmønstre, der afveg en del fra standardtysk.

Allerede nogle år efter udnævnelsen i 1922 ved Københavns Universitet til professor i germansk filologi begyndte Hammerich som den første at give forelæsninger om nederlandsk, og han er uomtvisteligt den, der introducerede nederlandsk i den højere undervisning i København. Jeg vil derfor give en kort opsummering af Hammerichs liv og arbejde.¹¹ Hammerich blev født i København i 1892 og afsluttede i 1915 sit studium i germanistik. Allerede to år senere indleverede han sin doktorafhandling, samme dag som han blev gift. I 1919 begyndte Hammerich at give privatundervisning i tysk sprog og litteratur, men allerede i 1922 blev han i en alder af 29 år udnævnt til professor i germansk filologi. Denne funktion oppebar han, til han gik af som professor i 1958, kun afbrudt af et års ophold i Utrecht fra 1946 til 1947, hvor han blev tilbudt lærestolen i germansk filologi. Hammerich underviste

10 Hammerich 1956.

11 Se først og fremmest levnedbeskrivelserne: Bach 1977 og Schultink 1977.

oprindeligt både i sproglære og litteratur, indtil han og den anden professor i tysk i 1925 fordelte undervisningspligten mellem sig. Hammerich skulle fremover kun undervise i sprogvidenskab og litteratur fra middelalderen og renæssancen, men dette afholdt ham dog ikke fra undertiden at publicere værker om den nyere tyske litteratur. I sin undervisning beskæftigede Hammerich sig primært med de traditionelle filologiske emner, som f.eks. tysk sproghistorie og oldgermanske sprog (oldhøjtysk, oldsaksisk, middelhøjtysk, middelnedertysk, ældre nyhøjtysk) og den klassiske litteratur fra disse epoker (Gotfried von Straßburgs *Tristanroman*, Wolfram von Eschenbachs *Parzival*, Walter von der Vogelweides digte, Luthers tekster og andre skribenter fra den tidlig moderne periode). Med undtagelse af fonetik giver han kun sporadisk undervisning i moderne tysk; han erklærede selv, at dette ikke havde hans store interesse. Hammerichs undersøgelse favner et meget stort område. Ud over tysk middelalderfilologi, i særdeleshed hans livslange studium af *Der Ackermann von Böhmen* af Johannes von Tepl, beskæftiger han sig med middellatinsk filologi og udgiver latinske mystiske tekster, formulerer teorier om germansk lydfor skydning, det svage præteritum og indoeuropæisk sprogvidenskab (laryngalteorien), verseteknik og accentueringsteori. Allerede i trediveerne bliver han interesseret i eskimoiske sprog og udbygger sin viden via omfattende rejser gennem Grønland og Alaska. I 1943 overvejer han at blive professor i eskimologi, opgiver dog dette, men fortsætter med at publicere afhandlinger om eskimologi til højt op i alderdommen.

Louis Hammerichs videnskabelige aktiviteter har hermed opnået en næsten ufattelig bredde. Kun den moderne lingvistik, i særdeleshed den københavnske retning inden for denne, Louis Hjelmslevs såkaldte glossematik, møder kun lidt forståelse hos ham. Hammerich har ikke udgivet mange publikationer om studiet af nederlandsk i eget navn, men nederlandsk er til stede allerede i hans første værker, da han ofte anvender nederlandske eksempler til illustration, også når han behandler andre emner. Hammerich udgiver i slutningen af tyverne oversigtsartikler og anmeldelser, blandt andet af Kloekes *Hollandse expansie* og M.J. van der Meers *Historische Grammatik der Niederländischen Sprache*, der behandler emnet på en meget detaljeret måde og viser stor indsigt i disse emner. Sammen med Martha Muusses udgiver han en *Hollandsk Grammatik* (1930). Hammerichs væsentligste bidrag til studiet af nederlandsk er

hans oversigt over den nederlandske indflydelse på det danske sprog i det store samleværk over de nederlandsk-danske relationer, *Holland-Danmark I-II* (1945), som han var medudgiver af.¹²

Tilbage til undervisningen i nederlandsk ved Københavns Universitet. Den *Camera obscura* som Hammerich modtog i 1917, var ikke uden virkning. Da Hammerich i forårssemesteret i 1925 tog sin første sabbatorlov, valgte han at rejse til Nederland. Sammen med sin hustru lærer han her at tale nederlandsk og får mange nederlandske kontakter.¹³ I efterårssemesteret i 1926 annoncerer Hammerich undervisning i: "*Grundtræk af det nederlandske Sprogs Historie*".¹⁴ Denne dato i efteråret 1926 er starttidspunktet for undervisningen i nederlandsk ved Københavns Universitet. Optegnelserne til disse forelæsninger er bevaret og indeholder en temmelig detaljeret behandling af den old- og middelnederlandsk lydudvikling, formlære, etymologi samt en detaljeret beskrivelse af hans højt værdsatte accentueringslære, som Hammerich allerede havde behandlet i sin afhandling og i den i 1921 udgivne *Zur deutschen Akzentuation*, hvor han også havde inddraget nederlandsk materiale. Alt i alt en ikke uoverkommelig opgave for en bredt orienteret oldgermanist.

Først i forårssemesteret i 1927 kommer moderne nederlandsk ind i billedet.¹⁵ Hammerich annoncerer undervisning i nederlandsk på grundlag af M.J. van der

12 Hammerich 1945; se i øvrigt bibliografien i Bach 1977.

13 Hammerichs hustru, Clara Hammerich, arbejdede som oversætter, blandt andet fra nederlandsk. Se levnedbeskrivelser i Van Marken 1974, Pée 1973 og frem for alt ægtefællernes dobbelte selvbiografi: Hammerich 1973.

14 *Lektionskatalogen* annoncerer ganske vist denne undervisning allerede i efterårssemesteret 1925. I mappen, hvor de efterladte noter til denne undervisning er opbevaret, har Hammerich dog skrevet 1926¹¹ (Arkiv Hammerich, Tilg. 592 III. 8 (kps. 27)). Også andre steder angiver han 1926 som tidspunktet for denne undervisning (se *Aarbog* 1937-38:171). Da den annoncerede undervisning i nogle tilfælde er aflyst eller ændret i *Lektionskatalogen*, og da der gives undervisning, der ikke er annonceret her, har jeg ved sådanne afvigelser valgt **ikke** at følge *Lektionskatalogen*.

15 Allerede i efterårssemesteret 1926 annoncerer Hammerich "*efter nærmere Opslag eventuelt Øvelser over Nynederlandsk*". Disse synes ud fra beskrivelsen af undervisningen i det næstfølgende semester ikke at være realiseret.

Meers *Grammatik der neuniederländischen Gemeinsprache* (Heidelberg 1923). I efteråret 1927 dukker endelig *Camera obscura* op "for noget viderekomne deltagere", altså studerende, der havde gennemført der Meers grammatik. Der er i dette tilfælde med sikkerhed ikke tale om undervisning i litteratur, men Nicolaas Beets bruges til øvelser i læsefærdighed og mundtlig sprogfærdighed. Dette fremgår af en række spørgsmål, der ligger ved Hammerichs notater, ikke altid på fuldstændigt idiomatisk nederlandsk, som f.eks. "Wie heeft Hildebrand bij zijn aankomst naar de stad D. afgehaald?", og "Waar is hij opgevoed worden?" (i parentes det korrekte svar: "weeshuis"); "Welk vak heeft hij geleerd?" ("timmeren") og "Waarom heeft hij dit vak moeten verlaten?" ("te zwak").

I de følgende år underviser Hammerich af og til i nederlandsk. Han udvirker oven i købet, at dr. Martha A. Muusses får tilladelse fra ministeriet til i egenskab af undervisningsassistent at foranstalte timer i nederlandsk for både begyndere og viderekomne. Martha Muusses (1894-1981), der var promoveret indolog, underviser i både grammatik og litteratur, og Hammerich skriver som nævnt en ny nederlandsk grammatik sammen med hende.¹⁶ Martha Muusses kommer dog kun til at undervise i to semestre, forårs- og efterårssemesteret 1929, i København.¹⁷ Derefter rejser hun til Sverige, hvor hun allerede tidligere har opholdt sig, og hvor hun kommer til at udfylde en vigtig funktion som lektor i nederlandsk i Stockholm og Uppsala.

16 Muusses & Hammerich 1930. Om Martha A. Muusses se levnedbeskrivelse af Van Marken 1984. Se også *Lektionskatalogen* forårs- og efterårssemester 1929; *Aarbog* 1928-29:47.

17 Ifølge *Lektionskatalogen* underviste Martha Muusses kun i forårssemesteret og efterårssemesteret 1929; det kan ikke ud fra det bevarede materiale ses, at hun skal være begyndt allerede i efterårssemesteret i 1928. Hammerich skriver i et brev til det humanistiske fakultet den 24. marts 1937 (J.nr. 318/37, i *Aarbog* 1937-38:171-173) ganske vist at Martha Muusses "i årene 1928 og derefter" skal have undervist, men at "dette ophørte i 1931". Dette må være en forglemmelse, for det fremgår af *Lektionskatalogen* at Martha Muusses i årene 1928 og 1930-1931 underviste i nederlandsk. Hammerich skriver i et udateret brev fra 1934 til Konsistoriet, at undervisningsministeriet i december 1928 godkendte, at Martha Musses skulle undervise i nederlandsk i forårssemesteret. Sammenlign Københavns Universitets arkiver, Konsistorium. Journalsager 1910-1965, j.nr. 353/1934. Hun kan derfor næppe være begyndt allerede i 1928, skønt hun på dette tidspunkt allerede opholdt sig i Danmark. Der er derfor ingen grund til at betvivle optegnelserne i *Lektionskatalogen*.

Hammerich måtte efter Muusses' afgang igen undervise i nederlandsk. Først i efterårssemesteret 1934 får han igen en assistent, nemlig drs. Annie Holch-Justesen. Holch-Justesen underviser fra 1934 til 1950, i begyndelsen uden løn, fra april 1938 dog mod et årligt honorar på 1200 kroner. Holch-Justesen blev født i 1902 og tog sin afgangseksamen i 1929 i Amsterdam hos de R.C. Boer. Hun var fra 1929 til 1934 nederlandsklærer i Amsterdam, rejste meget i Danmark og underviste i dansk ved folkeuniversitetet i Amsterdam. I 1934 blev hun gift med en dansker og boede derefter i Danmark. Der vides kun meget lidt om hendes undervisning. Det forhåndenværende arkivmateriale viser, at hun flere gange anvendte *The Linguaphone Conversational Course, Dutch* på sine begynderhold. Holch-Justesen er desuden kendt som forfatter til en nederlandsk grammatik, faktisk en revideret udgave af Muusses og Hammerichs grammatik, men uden navnene på de oprindelige forfattere på titelbladet.¹⁸

Med ansættelsen af Annie Holch-Justesen som assistent blev der herefter kontinuerligt undervist i nederlandsk ved Københavns Universitet. Hammerich skriver i et brev af 24. marts 1937 til det humanistiske fakultet:

Disse Forelæsninger og Øvelser har vundet ikke ringe Tilslutning. Ved Forelæsninger og Øvelser har Tilhørertallet været 25-50, ved Øvelser for viderekomne i 2. Semester gerne 20-25, i 3. Semester 10-15. Foruden ved Magisterkonferens er Undervisningen i Hollandsk nu blevet knyttet organisk til det beslægtede Fag Tysk, idet det ved Skoleembedseksamen i Tysk er tilladt at erstatte det foreskrevne Pensum Dialekt med Hollandsk – en Tilladelse, som et stigende Antal Studenter har benyttet sig af, i rigtig Erkendelse af Værdien ved gennem hollandsk Sprog at faa Kendskab til en hel selvstændig Litteratur. Ogsaa paa en anden Maade har denne Undervisning – som det fremgaar af mange Tilkendegivelser – virket til

18 Holch Justesen 1952. Det stadig læsbare afsnit "Lydlære" er skrevet af den kendte fonetiker Eli Fischer-Jørgensen. Schultink 2008:261 skriver at han, da han i 1950'erne underviste i nederlandsk i København, "ikke havde kendskab til nogen mere moderne beskrivelse af det nederlandske lydssystem" Eli Fischer-Jørgensen var oprindeligt germanist og elev af Hammerich. Ved én lejlighed, efterårssemesteret i 1947, underviste hun i nederlandsk fonetik, sammenlign *Lektionskatalogen* efterårssemesteret 1947.

Glæde. Den har ført til danske Studenters Ophold i Holland og vice versa. Der har til Skoleembedseksamen i Tysk været skrevet Specialer med hollandsk Emne; der er ogsaa videnskabelige Arbejder under Forberedelse.¹⁹

I april 1946 indsender Hammerich en ansøgning om oprettelse af et lektorat i nederlandsk sprog og litteratur, der skal besættes med en person, der er født i Nederland og foreløbigt for en periode af tre år med mulighed for forlængelse. Hammerich anfører som årsag til ansøgningen, at både hans tid og viden er for begrænset. Han fortsætter: "[D]et er klart, at hele studiet vil få et nyt liv og nå videre kredse, dersom der til hjælp ved dets varetagelse – i stedet for den i og for sig gode, men utilstrækkelige assistenthjælp – kunne rådes over en indfødt lektor, der i sit hjemland er fuldt uddannet i den nederlandske filologi."²⁰ Hammerich henviser dernæst til de bestræbelser der gøres fra nederlandsk side for at fremme studiet af dansk ved de nederlandske universiteter. Det nederlandske lektorat blev dog først tre år senere optaget på statsbudgettet for 1949-1950. Stillingen blev opslået den 17. januar 1950; den 21. marts 1950 var der indleveret 13 ansøgninger.

Nederlandsk-studiet får nu sin egen fuldtids- og til dels faste løbebane. Det er bemærkelsesværdigt, at der ikke indtil dette tidspunkt havde eksisteret en uddannelse i nederlandsk som selvstændigt fag; jeg vil senere vende tilbage til dette. Men nu begynder der – som det kan læses i de efterladte papirer af Hammerich – en intens kamp bag kulisserne for at finde den rette person til det nederlandske lektorat. Der korresponderes intensivt: De akademiske lærere for de respektive ansøgere forsøger at promovere deres kandidater, og nogle ansøgere aflægger et besøg i København. Omvendt fører Hammerich ved et besøg i Amsterdam samtaler med så mange ansøgere som muligt for at få et indtryk af disse. I særlig grad konsulterer Hammerich den kendte sprogforsker G.G. Kloeke, professor i Leiden; problemet er nemlig at den kandidat som Hammerich foretrækker – en elev af Kloeke – endnu ikke har afsluttet sit studium og vil gøre dette lige før lektoratet besættes, mens der blandt ansøgerne er promoverede personer. Skønt stillingen også er slået

19 Brev til det humanistiske fakultet 24. marts 1937, i: *Aarbog* 1937-38:171-173.

20 *Aarbog* 1948-53:213-215.

op i Belgien, foretrækker Hammerich at en belgier kun udnævnes "hvis der ikke findes nogen god nederländer". En promoveret kandidat fra det ifølge Hammerich "katolske provinsuniversitet i Nijmegen" er ikke ønskelig, da denne "taler så udpræget limburgsk."²¹ Kloeke støtter Hammerich i dette ved også at finde skønhedspletter på visse ansøgere politiske overbevisninger. Kloeke skriver:

Blandt de nævnte personer er der nogle, hvor udenforstående i tilfælde af, at disse blev udnævnt kunne spørge: "Ja, men hvorfor netop denne "farve"? Jeg erklærer, at jeg ikke "pour acquit de conscience" vil udtale mig om disse personers ulemper eller deres videnskabelige kvalitet. Den mest talentfulde skal under alle omstændigheder foretrækkes frem for andre. Men det drejer sig om en faktor der nu en gang spiller en større rolle hos os end i Danmark, og i tvivlstilfælde burde man i København under alle omstændigheder være oplyst om dette. Fra et generelt synspunkt kan man vel også sige, at man ikke vælger en person, hvor man på forhånd kan forudse, hvilken "lejr" han efter sin tilbagekomst fra sit ophold i Danmark vil falde tilbage til."²²

Hvad angår Kloekes "farver" og "lejr": I ét tilfælde siger han om en kandidat at han måske har "samme farve" som Teun de Vries", altså kommunist, og om en anden at denne tilhører den "diametralt modsatte" lejr. For begge "lejr" gælder ifølge Kloeke at de "på ingen måde kan anses for repræsentative for "det" nederlandske folk."

Assistenten fra de forudgående femten år, Annie Holch-Justesen, kan ifølge Hammerich ikke komme i betragtning som lektor, da "det ikke er meningen med lektoratet at belønne en allerede aktiv assistent, derimod om at lade passende kræfter komme til fra udlandet."²³

21 Arkiv Hammerich, Tilg. 592 IVc 2 (kps. 43), kopi af brev af 24. marts 1950 til G.G. Kloeke.

22 Arkiv Hammerich, Tilg. 592 IVc 2 (kps. 43), brev 26 april 1950 fra C.C. Kloeke til L.L. Hammerich.

23 Formuleringen i et brev af 16. maj 1950 fra formanden for ansættelsesudvalget, prof. dr. Johs. Brøndum-Nielsen til det humanistiske fakultet. En kopi er bevaret i Arkiv Hammerich, Tilg. 592 IVc 2 (kps. 43).

Dette synspunkt fra Hammerichs side, der overtages af formanden for ansættelsesudvalget, Johs. Brøndum Nielsen, møder kraftig modstand fra den kendte sprogforsker Louis Hjelmslev, som Hammerich på dette tidspunkt har en heftig strid med om dennes sprogteori, glossematikken. Hjelmslev fremfører blandt andet at udelukkende videnskabelige kvalifikationer skal være afgørende, ikke om en ansøger er nederlænder eller belgier, heller ikke om en kandidat kommer fra det "velansete universitet i Nijmegen". Hjelmslev fejer alle Hammerichs "letfærdige argumenter" af bordet og taler for, at assistent Holck-Justesen bliver udnævnt. Hjelmslevs aktion har dog ingen succes: Fra 1. september 1950 udnævnes Hendrik Schultink (*1924) til nederlandsk lektor og den 1. februar 1951 tiltræder han – tre uger efter sin doktoreksamen – sin stilling som nederlandsk lektor; han forbliver her ind til 1956. I betragtning af hans senere karriere – han bliver senere professor i almen sprogvidenskab i Utrecht, var dette et valg man kunne være yderst tilfreds med. Også Schultink profiterede af det efter eget udsagn for ham "uhørt brusende, lingvistiske liv i den danske hovedstad", hvor Cercle Linguistique de Copenhagues sessioner var "det fascinerende højdepunkt".²⁴ Han efterfølges af W.M.H. Hummelen (*1928) der beklæder denne stilling fra 1956 til 1958 og dernæst af Geerte de Vries (1924-1990).

Københavns Universitet havde således efter 25 års forløb fået undervisning i nederlandsk og en nederlandsk lektor, og det der nu manglede, var en selvstændig uddannelse i nederlandsk. Inden for rammerne af den såkaldte 'magisterkonferens', der er en forskningsorienteret uddannelse med stor spændvidde, kunne man uden problemer studere mere specialiserede emner. I en 'magisterkonferens i germansk filologi' var sprog som gotisk, frisisk og nedertysk obligatoriske, men også nederlandsk var således en mulighed. Et studium i 'magisterkonferens' blev dog kun fuldført af et fåtal; flertallet valgte at følge en cand.mag.-uddannelse der gav undervisningskompetence inden for gymnasiet (skoleembedseksamen), og disse uddannelser var begrænset til de fag der blev undervist i i gymnasiet. I tyskstudiet skulle de studerende som obligatorisk fag studere en tysk dialekt. Der var dog mulighed for i stedet for denne dialekt at følge undervisning i nederlandsk. Denne mulighed eksisterede stadig i 1960'erne og 1970'erne, en ordning der

24 Schultink 2008:258-259.

altid af nederlandsksprogede blev omtalt med en hånlig latter på grund af den underforståede kategorisering af nederlandsk som en tysk dialekt. Men alt i alt kom mange danske tyskstuderende i kontakt med det nederlandske sprog og litteratur på denne måde. I sin indsættelsestale til lektor Schultink ved dennes tiltrædelse den 8. februar 1951 sagde professor Hammerich:

Det er en højst betydningsfuld baggrund for det lille ejendommelige land, at den der vil have tysk til hovedfag skal have særlig kendskab til i hvert fald een tysk dialekt. Men – dette kan erstattes af Hollandsk og mange har i tidens løb benyttet sig heraf.

Det er den måde, hvorpå vi har kunnet smugle et studium af Hollandsk ind under skole.emb.eks.studiet [skoleembedseksamenstudiet]. Næsten ingen kan tillade sig et fint [?] studium uden tanke på et praktisk udbytte

·
Og desværre er vor skoleemb.eks. snæver. Rigorøst indskrænket til de fag der doceres i skolen. Efter min mening en urimelig indskrænkning – i Tyskland, Sverige, Holland kan der blandt fag til skoleemb.eks. godt antages sådanne der ikke direkte doceres i skolen, fx psykologi, kunsthistorie, andre sprog end skolefagene. Vi kunne også sagtens have det her, når der blot fastholdes, at hovedfaget skal være et skolefag og skal være særdeles grundigt studeret – thi så vil kandidaten selv kunne dygtiggøre sig til videre undervisning i skolen. Jeg tror, vi engang får denne frihed, men foreløbig har vi den altså ikke, og det er en hovedgrund til, at lektoratet i Holl. er knyttet til univ.faget Tysk.²⁵

Den frihed som Hammerich ønsker, kommer dog først fem år senere, nemlig i 1956. Dette år indføres den såkaldte cand.art.-grad (*candidatus artium*) ved kongelig anordning.²⁶ Denne grad, der kun kunne opnås ved de humanistiske fakulteter ved de dengang kun to eksisterende universiteter, i København og Aarhus, har, skønt det

25 Arkiv Hammerich, Tilg. 592. III b 7 (kps. 26). Manuskript 'Universitetsfagene Tysk og Hollandsk'.

26 Kongelig anordning af 23. maj 1956 og ministeriel forordning af 25. maj 1956, sammenlign *Aarvog* 1953-58, s. 388-395.

ikke var fastlagt ved lov, samme omfang som et bifag ved skoleembedseksamen. Graden kunne kombineres med ethvert hovedfag ved en universitetsuddannelse inden for eller uden for de humanistiske fakulteter, f.eks. også med jura- og ingeniøruddannelserne. Med den kongelige anordning var det lovmæssige grundlag fastlagt for indførelse af et bifag der ville kunne bruges til undervisning ved videregående uddannelser. Københavns Universitet har i kraft af dette siden 1956 givet mulighed for at oprette en uddannelse i nederlandsk, ganske vist kun som bifag, og har siden 1951 desuden en nederlandsk lektor. De specifikke eksamenskrav skal udarbejdes individuelt for hvert fag, hvilket også sker i de følgende år.²⁷ Nederlandsk har hermed opnået sin faste plads blandt andre fag på det humanistiske fakultet.

27 Det har desværre ikke været muligt at lokalisere den første studieordning, hverken i det i Rigsarkivet opbevarede universitetsarkiv eller i det humanistiske fakultets arkiv.

Upubliceret materiale

KØBENHAVNS UNIVERSITETS ARKIV = Rigsarkivet i København. Københavns Universitets arkiv med angivelse af opbevaringskode og inventarnummer.

ARKIV HAMMERICH = Det Kongelige Bibliotek i København, *Arkiv L.L. Hammerich*, NKS 5248 kvart, Tilg. 592 med angivelse af inventarnummer

ARKIV RASK = Rask, Rasmus, 'Udkast til en Hollandsk Sproglære', Det Kongelige Bibliotek i København, NKS kvart 149 c 35.

Anvendt litteratur

BACH 1977 = H. Bach, 'L.L. Hammerich': I: *Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Oversigt over Selskabets Virksomhed Juni 1976 – Maj 1977*, København 1977, s. 65-96 (med bibliografi).

DUYVENDAK 2002 = Lizet Duyvendak, 'Meijboom, Margaretha Anna Sophia (1856-1927)': I: *Biografisch Woordenboek van Nederland 5*, 2002. Også på <http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BWN/lemmata/bwn5/meijboom> (anvendt 21-10-2008).

DUYVENDAK & GRIT 2004 = Lizet Duyvendak & Diederik Grit, 'Margarethe Meyboom. Not only a translator', i: *Suzanna van Dijk, I have heard about you. Foreign Women's Writing Crossing the Dutch Border. From Sappho to Selma Lagerlöf. Hilversum 2004*, s. 325-330.

FABRITIUS 1998 = Elisabeth Fabritius, 'Ingeborg Tvede', i: Sys Hartmann (ed.), *Weilbach. Dansk Kunstnerleksikon*, 4. udg., bind 8, København: Munksgaard, Rosinante, s. 397.

VAN HAERINGEN 1960 = C.B. van Haeringen, *Netherlandic Language Research. Men en works in the study of Dutch. 2nd ed.*, Leiden 1960. Udgivet første gang i 1954.

HAMMERICH 1945 = L.L. Hammerich, 'Sproget'. I: Knud Fabricius, L.L. Hammerich & Vilh. Lorenzen (red.), *Holland Danmark. Forbindelserne mellem de to lande gennem tiderne. København 1945*, bind II, s. 327-356.

HAMMERICH 1956 = L.L. Hammerich, 'Fremmedordene og Chr. Møller. Dansk, Jysk og Hollandsk og Tysk, lidt Japansk, mange fremmedord, Møller og – mig'. I: L.L. Hammerich, Max Kjær-Hansen, Peter Skautrup (red.), *Festskrift til Christen Møller på 70-årsdagen 11. juni 1956*, København 1956, s. 105-117.

HAMMERICH 1973 = L.L. Hammerich, *Duo. Clara og Louis Hammerichs erindringer*. København 1973.

HOLCH JUSTESEN 1952 = Annie Holch Justesen 1952, *Hollandsk grammatik*. København 1952.

LARSEN 1979 = Niels-Erik Larsen, 'Verzeichnis der Schriften von Arne Spenter'. I: Scripta Frisica. *Tinkbonden foar Arne Spenter*. Grins 1979 (= Us Wurk 28 (1979), s. 207-209.

LEKTIONSKATALOG = *Forelæsninger og Øvelser ved Københavns Universitet og Den polytekniske Lærestanstalt*; anvendte årgange 1919 og følgende. Fra 1935 med titlen *Forelæsninger og Øvelser ved Københavns Universitet, Aarhus Universitet og Den polytekniske Lærestanstalt, Danmarks tekniske Højskole*; fra 1961 som *Forelæsninger og Øvelser ved Københavns Universitet* og fra 1971 *Lektionskatalog: det humanistiske og teologiske fakultet / Københavns universitet*.

LUDVIGSEN 1906 = Vilh. Ludvigsen, *Hollandske Læsestykker*, København 1906.

JØRGENSEN 1945 = Peter Jørgensen, 'Zu den sylterfriesischen Diphthongen ia und ua'. I: *Travaux du Cercle linguistique de Copenhague* 1 (1945), 22-47.

JØRGENSEN 1946 = Peter Jørgensen, *Über die Herkunft der Nordfriesen*. Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab. Hist.-filol. Meddelelser 30, Nr. 5, København 1946.

VAN MARKEN 1974 = Amy van Marken, 'Clara Augusta Mathilde Hammerich-Flensborg'. Roskilde 12. juni 1894 - Hillerød 19. maj 1972'. I: *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde* 1973-1974 (1974), 77-82.

VAN MARKEN 1984 = Amy van Marken, 'Martha Adriana Muusses. Purmerend, 27. september 1894 - Laren 27. oktober 1981' i *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden*, 1982-1983 (1984), s. 93-98.

MÖLLER 1938 = Hermann Möller, *Nordfriesische Beiträge aus dem Nachlass Herman Möllers*, Bearb. und hrsg. von Peter Jørgensen, Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab. Hist.-filol. Meddelelser 24, Nr. 1. København 1938.

MUUSSES & HAMMERICH 1930 = Martha Muusses & L.L. Hammerich, *Hollandsk grammatik*. København 1930.

PÉE 1973 = Willem Pée, 'Clara Hammerich-Flensborg, Roskilde 12.6.1894 - Hillerød 14.5.1972'. I: *Taal en tongval* 25 (1973), 101-105.

PIEBENGA 1971 = G.A. Piebenga, *Een studie over het werk van Rasmus Rask, in het bijzonder over zijn Frisisk Sproglære*, Disputats Groningen, 1971.

PIEBENGA 1973 = G.A. Piebenga, 'Rasmus Rask's studie van het Nederlands', *Nieuwe taalgids* 66 (1973), s. 42-48.

SCHULTINK 1977 = H. Schultink, 'Louis Leonor Hammerich. 'Louis Leonor Hammerich Kopenhagen 31 juli 1892 - Hørsholm 1 november 1975'. I *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden 1976-77* (1977), p. 50-62.

SCHULTINK 2008 = Henk Schultink, 'Nederlandse en Kopenhaagse grammatici halverwege de twintigste eeuw (1945-1960). Contouren van een autobiografesk tijdsbeeld'. I: Lo van Driel & Theo Janssen (red.), *Ontheven aan de tijd. Linguïstisch-historische studies voor Jan Noordegraaf bij zijn zestigste verjaardag*. Amsterdam, Münster 2008, s. 255-267.

SPENTER 1968 = Arne Spenter, *Der Vokalismus der akzentuierten Silben in der Schiermonnikooger Mundart. Eine geschichtliche Studie des autochthonen westfriesischen Inseldialekts*. København 1968.

AARBOG = Aarbog for Københavns Universitet, Kommunitetet og Den Polytekniske Læreranstalt, anvendt årgangene 1920-23 og følgende; fra 1948 med titlen *Årbog for Københavns Universitet*.

Niels-Erik Larsen (født 1946), mag.art. i germansk filologi 1979 ved Københavns Universitet, doktordisputats ved universitetet i Leiden 2001, lektor i nederlandsk i København siden 1985. Udgiver hovedsageligt publikationer inden for området middelnederlandsk sprogvidenskab.
Københavns Universitet

Institut for Engelsk, Germansk og Romansk

2300 København S, Danmark

E-mail: nel@hum.ku.dk

Artiklen er oversat af Bodil Højbjerg Madsen